

חינוך לחיים

פרשת לך לך

לך לך-אף אחד לא נשאר על אותה בלטה.

יש משהו מעניין בשתי הפרשות- לך לך וירא. אם תשים לב: שתי הפרשות האלו הם כמו סיפור בהמשכים!!! כמעט כל הדמויות שמוזכרות בפרשת לך לך מוזכרות שוב פעם בפרשת וירא. הפרשות האלו הם כמו שני פרקים - פרשת לך לך זה פרק ראשון שם אנחנו עורכים היכרות ראשונית עם הדמויות ואז מגיע פרק ב' שזה פרשת וירא ששם אנחנו שוב פוגשים את אותם דמויות. מה אירע איתם בהמשך הדרך. זה ממש רשימה של אנשים: א. אברהם ושרה, ב. הגר, ג. לוט, ה. סדום, ו. ישמעאל ז. ואפילו ממרא. כל הדמויות האלו מוזכרות פעם ראשונה בפרשת לך לך ושוב!!! בפרשת וירא.

והמכנה המשותף בין כככולם שאף אחד לא נשאר באותו מקום!!!

כולם זזו. אף אחד לא המשיך לעמוד על אותה משבצת. אם זה אברהם. אז בלך לך הוא מתחיל לעלות בעבודת ה'. ועד סוף פרשת וירא הוא כבר מגיע לפסגת השיעור קומה של אדם השלם בקדושת יוצרו של "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה..".

אבל לא רק אברהם ושרה עושים שטייגן. לא רק הם מתקדמים בחיים. גם לוט לא נשאר באותו מקום, לוט דווקא מתחיל טוב. 'וגם ללוט ההולך את אברם היה צאן ובקר'. ועד פרשת וירא הוא מסיים את חייו כמו סמרטוט. נמלט על נפשו ומתחבא באיזושהי מערה טחובה.

ישמעאל גם מתחיל טוב. נימול בגיל 31. ועד פרשת וירא הוא כבר יוצא לתרבות רעה. אמא שלו גם עוברת תנודות. כבר בלך לך. בהתחלה היא עוד שפחת שרי ובפרשת וירא היא מגורשת ותועה במדבר.

בקיצור: אף אחד לא נשאר על אותה בלטה!!! כולם זזים... כולם עוברים שינויים ותהפוכות בחיים. בא נגיד את זה ככה: הכותרת של הפרשה שלנו "לך לך"!! לא פוסחת על אף אחד. אמנם הקב"ה ציווה את אברם לך לך. אבל תכל'ס. בשטח כולם נמצאים במצב של לך לך. גם ישמעאל וגם לוט וגם הגר וגם סדום. כולם עוברים תהליך של לך לך. השאלה לאן!!! לאן פנינו מועדות.

ללמדך תלמיד יקר: אם אתה עובר כל מיני תהפוכות ושינויים מתוך הכיתה או הבית מדרש. אז אמנם ה' מנסה אותך בניסיון הלך לך. וזה קשה!!! אבל שלא תחשוב לרגע שמי שנמצא מחוץ לבית המדרש. הוא יושב רגל על רגל והכל שריר וקיים!!! תכל'ס, בשורה התחתונה אף אחד לא חולם כאן. כולם זזים ומטולטלים ומנוענעים ממקום למקום. כל השאלה לאן זזים. לאן הולכים. כל השאלה מה עושים עם הלך לך.

לוט לוקח את הלך לך לכיוון של סדום ואברהם לוקח את הלך לך עד כסא הכבוד. שרי לוקחת את הלך לך עד המדרגה של שרה אמנו. והגר לוקחת את הלך לך למקום של לך לך ושוב. כך שאל תחשוב- אוי. דווקא בגלל שאני תלמיד בן עליה עובד ה'. לכן נגזר עלי לעבור כל מיני ניסיונות וכל מיני לך לך. אל תמהר לחשוב שרק אברהם אבינו עובר טלטלות של לך לך. זה בסדר!!! אם תעקוב אחרי לוט והגר. הם עוברים תהפוכות הרבה יותר קשות ולא פשוטות מאברהם.

רק מה?? רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות!! אחרי שכבר בלאו הכי צריך לעבור בחיים. אז אצל אברהם הקב"ה עושה מזה ציווי. לך לך מארצך וממולדתך- ואעשך לגוי גדול. אבל גם אלו שה' לא ציווה אותם לך לך הם גם הולכים. אוהו הולכים. הם לא מפסיקים לרגע ללכת הלך וחזור. רק אברהם מקבל שכר על כל הליכה והליכה- ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה. ואילו לוט שילם מחיר יקר על הלך לך שלו.

שיהיה ברור: גם אותו תלמיד או בחור שנמצא מחוץ לבית המדרש עובר תהפוכות וקשיים כמוך והרבה יותר ממך. אבל לך יש את הזכות לעשות את זה בצלאת דה'!!! לקבל שכר על כל עמל ויגיעה. להוציא את כל החיי צער תחיה על בתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא.

חינוך לחיים

פרשת לך לך

ירק את חניכיו ילידי ביתו" (וי"ד י"ד)

ברש"י: "חניכיו. חניכו כתיב זה אליעזר שחנכו למצוות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה. וכן: 'חנוך לנער', 'חנכת המזבח', 'חנכת הבית'." המושג חינוך פירושו התחלה של תיפקוד בדבר מסוים. התחלת פעולה מסוימת באדם או בחפץ מסוים. כפי שמצינו ענין חנכת המזבח וחנכת הבית, שענין החנוכה הוא התחלה של פעילות מסוימת. מהו הדבר המיוחד בהתחלה של דבר? מה חשיבות מצינו בהתחלה, שכל החינוך נקרא כך על שם ההתחלה שבו? וביותר יש לתמוה לאור דברי המכילתא (הובאו ברש"י שמות י"ט ה'): "אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות". אם ההתחלה קשה היא מה מעלה מצאו בהתחלה?

הדוגמא הראשונה שהביא רש"י היא מהפסוק "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". במצודת דוד פירש שם: "התחל והרגל את הנער בשנים להוליו בעבודת ה' לפי דרך חכמתו אם מעט ואם הרבה, וכשיהיה מורגל בעבודת ה', אז גם כי יזקין לא יסור ממנה, כי יתן לב להשכיל כשרון המעשה ההיא". כלומר יסוד החינוך הוא ההרגל הנקנה עם התחלתו של דבר. אכן, ההתחלה קשה היא, כיון שיש בה שינוי מההרגל שהיה רגיל בו עד כה, אך מעלה גדולה יש בה, שהיא מקנה את ההרגל החדש, שלאחר תקופת החינוך – ההתחלה שבה קונה את ההרגל, ייקל עליו יותר לפעול בדרך זו שכבר הורגל לה, וההתמודדות עם פעולה זו תהיה קלה יותר מכח ההרגל שקנה בהתחלה, כדברי המכילתא. כלומר, מהותו של החינוך הוא הקניית הרגלים. ילד ונער שעדיין לא הורגלו בלימוד תורה וקיום מצוות, במידות טובות ומתוקנות, בתפלה ובעבודת השי"ת, בתחילת דרכם, כמה שיותר מוקדם, שעדיין לא הורגלו לדרך אחרת, (או בעל תשובה שכבר הורגל להפך), אנו מקנים להם הרגלים חדשים שיעזרו להם לכל חייהם להקל עליהם את ההתמודדות בעבודת השי"ת, שלא יצטרכו כל פעם מחדש להתמודד נגד היצר אם ללכת בדרך הטוב והישר או ח"ו שלא, כיון שכבר מתחילה הורגלו ללכת בדרך הטובה, וההרגל נעשה טבע. וכן כתב ב"פלא יועץ" ערך "רגילות": "כל היהדות תלוי בזה, כי רק ההתחלות קשות, וכשמרגיל עצמו ללכת בדרכי טובים, ההרגל נעשה טבע ואינו קשה עליו לעשותו, אדרבה ענג הוא לו עד שאם פעם אחת יארע לו איזה מעשה ועיכוב שלא יוכל לעשות אותו דבר טוב שהורגל בו, אפילו אם יהיה ממילי דחסידותא, יהיה קשה עליו ויהיה דומה בעיניו כאלו אותו היום לא היה יהודי, ובשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. ובלשון הזה אמרו רבותינו ז"ל (ברכות סג): אדם קורא קריאת שמע בכל יום, אם יום אחד לא קרא דומה בעיניו כמי שלא קרא קריאת שמע בכל יום, אם יום אחד לא קרא דומה בעיניו כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם. כל קבל דנא, אם עבר אדם עברה ושנה בה והרגל בה, נעשה לו כהיתר (קדושין כ), עד שאפילו אם ישמע מהדורשים בעם חומר שבהם, לא יעזוב הרגלו הרע. וחבל על דמשתכחין כמה וכמה עברות חמורות שנעשו כהיתר גמור לרבים מעמי הארץ מחמת שהורגלו בדרך רעה וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה, כגון לשון הרע, שבועת שוא בלשונות לועזיות, הזכרת השם לבטלה, דבורים אסורים, ראיות אסורות וכנהנה רבות, וביטול תורה כנגד כולם".

נקל לראות זאת אצל בעלי תשובה שההתמודדות בכל פעולה יומיומית, כתפילה ושמירת שבת, קשה להם הרבה יותר מליד ונער שהתחנך מעודו בדרך התורה. מי שהתחנך כבר בדרך התורה אין לו ספיקות והתמודדות עם להתפלל או לא, אם לשמור שבת או לא, הוא הורגל בכך ועושה זאת מתוך הרגל. בשונה ממי שלא הורגל בכך שבכל פעם שצריך להתפלל או לשמור שבת, העשייה באה מתוך שקול דעת והחלטה לעשות זאת, וייתכנו יותר קשיים והתלבטויות כשיש יותר מקום ליצר הרע להניאו מאותו מעשה. ככל שהאדם צעיר יותר, קל לו יותר לרכוש הרגלים חדשים שיקלו עליו עוד יותר את ההתמודדות בהמשך הדרך. מסופר על אדם חילוני מבוגר שבנו חזר בתשובה ומכתו כרב קהילה חשוב ובעל משפחה לתפארת, והאב מתפאר בבנו ומוקירו ומעריכו עד למאוד, ולמרות זאת הוא עצמו ממשיך בדרכו, ומשנשאל כיצד זה יתכן שמעריך כ"כ את דרכו של בנו, ובכל זאת אינו הולך בעצמו באותה הדרך, אמר שאינו מסוגל, כיון שהורגל אחרת. כמובן שזו עצת היצר להניאו מהשינוי המבורך, אך ודאי שאם היה מורגל מקטנות כנכדו, לא היה אצלו מקום ללבטים כלל האם וכיצד לנהוג. החינוך נועד לצמצם את נקודת הבחירה. עדיין יש מקום ליצה"ר. עדיין יש התמודדות ובחירה בין טוב למוטב, אך ע"י החינוך מקטנות נקודת הבחירה נמוכה יותר. ההתמודדות קלה יותר.

ולכאורה אם כן מה הטענה עלינו "ותהי יראתם אתי מצות אנשים מלומדה" (ישעיה כ"ט י"ג), הלא כל מהותו של החינוך שהורגלנו לקיים המצוות מתוך הרגל, ויחד עם הרווח שהרווחנו בהקלת ההתמודדות מול היצר, הפסדנו את עוצמת הבחירה ושמחת ההתחדשות שבכל מצווה, לעשותה כמצוות אנשים מלומדה, ולא באופן ש"בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". אלא שהאיזון הוא הנכון. בלי ההרגל ההתמודדות קשה מדי. תפקידנו כהורים ומחנכים להקטין את נקודת הבחירה כדי שתהיה קלה יותר שיוכלו בנינו ותלמידינו לעמוד בה. מאידך ככל שהאדם מתבגר, מתפקידו הוא לחדש ולהתחדש בעבודתו וביראתו, שלא לעשותה רק מכח ההרגל, אלא מתוך שהבנתו גדלה עמו, וככל שגדל יותר גדלה גם חכמתו והבנתו, עד שאינה דומה הבנתו של היום לשל אתמול, וממילא אין מצוותו של אתמול באותה החיות כמצוותו של היום. ע"י שנעודד אותם, כל אחד לפי דרגתו והבנתו, להתבונן ולהבין כל פעולה, להקנות להם הרגל זה להיות מתבוננים בכל דבר, שלא לפעול בחוסר מחשבה, וכך ככל שיהיו יותר יתבוננו ויותר יבנו, וכך לא יהיה ההרגל סותר את ההתחדשות. הפעולה תהיה רגילה, אך בכל פעם תהיה בה חדוות ההתחדשות מכח תוספת ההבנה שיש לו בה. כיון שעמדנו על כך שהחינוך הוא הקניית הרגלים, א"כ מובן ממילא שעל דרך החינוך להיות עקבית וברורה, שהרי בלי עקביות ובהירות לא יהיה הרגל אלא בלבול. כשנקבע כללים ברורים, ונעמוד עליהם בעקביות, ונשריש גם את ההרגל להתבונן בכל פעולה ולא להיות שטחיים, נזכה לראות את בנינו הולכים בדרך שסללנו בפניהם בביטחון ובשמחה, ש"יערב להם מכאן ואילך".

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com